

Könyvtár a kertben, kert a könyvtárban – zöld komplexitás egy közkönyvtár életében

Az Óbudai Platán Könyvtár zöld könyvtári törekvései*

Az Óbudai Platán Könyvtár és fiókkönyvtára városi könyvtárként működik Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata fenntartásában. A III. kerület lakosságának közkönyvtári ellátását biztosítja. A könyvtár közel 70.000 dokumentummal, gyermekkönyvtári részleggel és széles rendezvénykínálattal várja látogatóit. Kulturális közösségi térként programokat kínál az itt élőknek. Rendszeresen részt vesz a III. kerületi kulturális projektekben, szoros kapcsolatot ápol a helyi kulturális, nevelési és oktatási intézményekkel, civil közösségekkel. Szolgáltatásait igénybe veszik az Óbuda és Békásmegyér vonzáskörzetében lévő települések lakói is.

Az intézmény két szolgáltatóhellyel rendelkezik:

- Központi könyvtára, az *Óbudai Platán Könyvtár* (cím: 1031 Budapest, Arató Emil tér 1.) 2000 októbere óta fogadja olvasóit jelenlegi helyén, az Aquincum Angol-Magyar Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola épületében.
- Fiókkönyvtára 2004 júniusában teremkönyvtárként nyílt meg a helyi közösségi házban, majd 2018-tól az *Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtára* néven (cím: 1038 Budapest, Ezüsthegy u. 16.) új épületben, kibővült szolgáltatásokkal várja olvasóközönségét.

Az Óbudai Platán Könyvtárban 2016-ban fogalmazódott meg a zöld szemlélet iránti elköteleződés. Az intézmény küldetésének tekinti a fenntartható fejlődés,

---

* E cikk Az Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtárának magyar nyelvű, szerkesztett pályázati anyaga, amellyel 2020-ban elnyerte az IFLA és az ENSLUB Zöld Könyvtár Díját. A díj odaítéléséről itt olvashatnak részletesebben: <https://www.ifla.org/node/92963?og=479> (2020.05.20.)

a környezetvédelem, a környezettudatos viselkedés propagálását. A könyvtár a szelektív hulladékgyűjtés bevezetése és a papír alapú adminisztráció minimalizálása mellett nagy figyelmet fordít a zöld szemléletet és ökotudatosságot népszerűsítő könyvállomány kialakítására. A humánökológiai szempontokat, valamint a fenntartható fejlődést, a környezetbarát gondolkodást és a környezetvédelmet szolgáló Ökosarok gyarapítása kiemelt feladat. Mindemellett fontos szempont, hogy olyan programokkal várja olvasóit, amelyeken hangsúlyos szerepet kap a zöld szemlélet és értékközvetítés, ezáltal erősítve a közösségi szellemet és összefogást. Speciális szolgáltatásai az Óbudai KönyvMegálló, amelyek forgalmas közterekre állított, ingyenesen használható, mindig nyitva álló könyvszekrények. Teret adnak a magántulajdonban lévő, feleslegessé váló könyvek újrahasznosításának. A projekt egyszerre népszerűsíti az önkéntességet, az adományozást és a környezettudatosságot.

Az intézmény zöld könyvtári elköteleződésében fordulópontot jelentett a fiókkönyvtár önálló épületbe költözése. Az új helyszín olyan adottságokkal rendelkezik, melyre komplex módon értelmezhető a zöld irányzat.

Az Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthelyi Könyvtára

Az Óbudai Platán Könyvtár 2004 júniusában nyitotta meg fiókkönyvtárát Békásmegyeren a Közösségi Házban. A tagkönyvtár családi könyvtárként, mindössze 60 m²-en fogadta olvasóit. Népszerűségét részben a rendszeresen gyarapított állománynak, részben a központi fekvésnek köszönhetette. A 14 éves fennállás során egyre erősebben fogalmazódott meg az elvárás a használók részéről a szolgáltatások bővítésére. A fiókkönyvtár régi helyén 2018. május 19-én bezárt, majd

július 2-án immár Ezüsthegyi Könyvtár néven nyílt meg újra az Ezüsthegy utca 16. szám alatt. Az épület helyi műemléki védetség alatt áll. Az energetikai szempontból is korszerű könyvtár 231 m²-en került kialakításra, amihez könyvtári épületekre kevésbé jellemző módon közel 600 m²-es udvar és kert társul.

2017-ben igényfelmérést végeztünk a könyvtár szolgáltatásaival, rendezvényeivel és nyitvatartási idejével kapcsolatban. A kérdések között már szerepeltettük a zöld könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó elképzeléseinket is.

A zöld könyvtár megvalósulását számtalan adottság segítette, mint például:

- Az Óbuda-Békásmegyery Önkormányzat zöld projektekben gazdag, környezetvédelemre érzékeny és gondoskodó fenntartó, számos kezdeményezést támogat, köztük a 2016-tól önálló projektként megvalósuló *Az Óbudai Platán Könyvtár zölddé válása* programot.
- A könyvtár elhelyezkedésének érdekessége, hogy egy 40.000 fős lakótelep és egy körülbelül 15.000 fős kisvárosias, kertés családi házas övezet határán található. Bár a két lakókerület jellegében teljesen különbözik egymástól, mindkettőben megjelenik az igény a szabadtéri, kerti szolgáltatásokra, programokra, és mindkettő lakosai fogékonyak a zöld lehetőségekre, a zöld alternatívára.
- Az ingatlan számtalan előnyös tulajdonsággal rendelkezik. Ebből az egyik legfontosabb, hogy önálló. A 869 m² területen található egy 231 + 23 m² nagyságú épület, egy 40 m²-es pince, valamint egy közel 600 m²-es szabadtéri egység, így az ingatlan nemcsak beltéri részekből áll, hanem kiegészül olyan kültéri elemekkel is, mint az akadálymentesen megközelíthető udvar, a füvesített közösségi játszótér, a járóösvénnyel, fűszer- és tankertekkel tarkított fás kert és a kerékpártároló.
- Rendelkezésünkre áll egy épület, amelyet energiahatékony fűtési és világítási rendszerrel láttak el. Az épületben nincs gáz. Az áramfogyasztás minimális az energiatakarékos rendszerek jóvoltából. A helyiségek természetes fényrel való ellátottsága magas a számtalan nyílászáró, pavilonablak, valamint a tetősík ablakok (bevilágítók) beépítésének köszönhetően. Minden mesterséges fényforrás LED-es világítóeszköz, a világítótestek átlag élettartama 25-30 év. A nyílászárók fából és argon gázzal töltött hőszigetelő üveggel készültek. A mennyezet- és padlófűtéssel kombinált Daikin alacsony hőmérsékletű levegő-víz hőszivattyú megújuló energiával működik.
- Az informatikai támogatást hálózati adattároló rendszer, úgynevezett Network Attached Storage (NAS) biztosítja.
- Kiemelendő, hogy az új munkaközösség is erősen elköteleződött az ökoszemlélet iránt, a munkájukat itt megkezdő könyvtárosok egybehangzó közös vágya és szándéka volt a zöld könyvtári specializáció támogatása.

A kezdetektől szívügyünknek tekintjük a fenntartható fejlődés, a környezetvédelem, a környezettudatos magatartás népszerűsítését. Küldetésünk része, hogy

az ökoszemlélet a könyvtár életében folyamatosan jelen legyen. Ennek érdekében bevezettük a szelektív hulladékgyűjtést mind a bel-, mind pedig a kültéri terekben, valamint komposztálót használunk a kertben, ami esetenként lakossági gyűjtőhelyként is funkcionál. A szállítást igénylő könyvtári szolgáltatásainkhoz egy NISSAN e-NV200 Acenta Aut. 40 típusú elektromos autót szereztünk be, és kiépítettünk egy e-töltőállomást a könyvtár udvarán. Az irodai napi tevékenységünkben ügyelünk a papíralapú adminisztráció minimalizálására, ahol lehet, az ökoeszközöket részesítjük előnyben. A gyerekkönyvtárba természetes vagy újrahasznosított anyagokból készült játékokat szereztünk be. Kiemelt figyelmet fordítunk a zöld szemléletet és ökotudatosságot népszerűsítő könyvállomány, az Ökosarok gyarapítására, szolgáltatására. Rendezvénykoncepcióinkban nagy hangsúlyt helyezünk a humánökológiai szempontokat, valamint a fenntartható fejlődést és a környezetvédelmet szolgáló ökorendezvények és programok szervezésére, mind a gyerek, mind a felnőtt korosztály számára. Az ökoszemlélet iránti elkötelezettséget hangsúlyozva *Családi zöld kuckó – ökoklubot* indítottunk. A családi programsorozat célja, hogy segítsük kialakítani, erősíteni a környezettudatos nevelés és az egészséges életmód szokásait a családban. Felelevenítjük őseink hagyományait, ételleik, használati tárgyaik természetbarát előállításai módjait. Ötleteket adunk, hogyan hasznosítsuk újra a különböző anyagokat a háztartásban, hogyan csökkentjük a hulladéktermelésünket. A nyári és őszi időszakban fűszer- és minta tankertjeinket közösségi kert alapon, az olvasókkal és önkéntesekkel közösen, vegyszer alkalmazása nélkül gondozzuk. Együttműködési megállapodást kötöttünk több helyi civil egyesülettel és közösséggel, akik hasonlóan hozzánk, kiemelten fontosnak tartják a környezetvédelmet. Támogatjuk a fenntartói, helyi és egyéb zöld kezdeményezéseket. Az alábbi ökokampányokhoz csatlakoztunk:

- *Takarítsuk ki Óbudát!* – A harmadik kerületi önkormányzat takarítási kampányának célja, hogy közös összefogással gyűjtsük össze az őszi lombhullás idején keletkező nagy mennyiségű zöldhulladékot, és a közterületeket megtisztítsuk az eldobált, vagy illegálisan otthagyt szeméttől.
- *Komposztálj!* – A harmadik kerületi önkormányzat komposztáló programja, mely elősegíti az intézményekben, háztartásokban keletkező, komposztálható hulladékok gyűjtését és feldolgozását, ezzel is csökkentve a hulladéktermelést.
- *Nézzünk szembe a klímaváltozással!* – A harmadik kerületi önkormányzat klímavédelmi projektje, melynek célja a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodással kapcsolatos tudásmegosztás, valamint széleskörű szemléletformálási programok megvalósítása.
- *Paszold vissza tesó!* – A Jane Goodall Intézet, az Afrikáért Alapítvány és a Védegyelet Egyesület közös kampánya, amely a magyar háztartásokban főlösléggé vált mobiltelefonok gyűjtését célozza meg.

Az Ezüsthegyi Könyvtár speciális szolgáltatásai

Célunk, hogy egyedülálló módon ötvözzük a könyvtári, valamint a kerti és szabadtéri szolgáltatásokat. Ahol tudjuk, a könyvtári szolgáltatást kivisszük a kertbe, a kerti szolgáltatást behozzuk a könyvtárba.

„...a könyvtár egy varázsszoba, ahol az emberiség legjobb szellemei vára-koznak, de ahhoz, hogy megszólalhassanak, a mi szavunkra van szükség. Ki kell nyitnunk a könyvet, és akkor megszólalnak.” *Jorge Luis Borges*

Ökosarok és Zöld kuckó

A könyvtár állományából kiválogattuk az öko témájú könyveket, és ezzel párhuzamosan fokozottan gyarapítottuk a szakirodalmi dokumentumokat, különös tekintettel az öko és a kertészet témakörökre. A felnőttek részére *Ökosarok* néven, a gyerekek számára *Zöld kuckó* elnevezéssel helyeztük el a speciális gyűjteményt, melynek törzsanyagát elsősorban könyvek és folyóiratok képezik, de tervezzük hangzó, vizuális és multimédiás anyagok beszerzését is.

Szabadtéri olvasóterem

Könyvtárunk az épületen belül és kívül is közösségi színtér, ahol az információk, a dokumentumok mellett a látogatók a különböző programok alkalmával találkozhatnak egymással. Különösen a lakótelepen élők körében erős az igény a szabad levegőn, zöld környezetben eltöltött szabadidős tevékenységekre. A szabadtéri olvasóteremmel hozzájárulunk a stresszcsökkentéshez, a feloldódás előmozdításához. Nyugodt környezetet teremtettünk az elmélyülésre vágyók számára a kerti nyugágyak beszerzésével, ugyanakkor biztosítjuk a társas érintkezés feltételeit is padok, piknikplédek és napernyők kihelyezésével. Az udvaron kialakított közösségi játszótér fő célja a gyermekes családok kapcsolatteremtésének elősegítése és megőrzése.

A szabadtéri olvasóterem szolgáltatáshoz a gyerekek részére a jó állapotú ajándékkönyvekből szabadtéren használható gyűjteményt alakítottunk ki, és ezt folyamatosan frissítjük, cseréljük. A dokumentumokat a kerti játszótér mellett helyeztük el a kültéri játékokkal együtt. A felnőttek részére külön gyűjtemény nem készült, ők bemutatás után az állományba vett könyvtári dokumentumokat olvashatják a friss levegőn.

„A mag nem tudhatja, hogy mi fog történni; a mag soha nem látta még a virágot. És a mag el sem hiszi, hogy ott rejlik benne a gyönyörű virág lehetősége.” *Osho*

Magkönyvtár

A magkönyvtárak a magbankok és a könyvtárak ötvözetei, a helyi feltételeket jól tűró növények magjainak kölcsönzésével a termesztési kör bővítését, a ritka,

nemesített példányok cseréjét, elterjesztését biztosítják. Egyben megalapozzák és erősítik a természetes és termesztett növényvilág iránti felelősséget, a környezet- és klímatudatosságot, mindamelllett a közösségépítés kiváló eszközei.

Könyvtárunk 2019 őszén indította el magkönyvtári szolgáltatását, mely kezdetektől nagy népszerűségnek örvend. Elsődleges célja a helyi közösségekre alapozva a tájfajta növényvilág megőrzése, a magok adományozásának és cseréjének segítése, az otthon termesztett haszonnövények és hobbikertészkedési kedv erősítése, a kezdeti lépések támogatása. A magkölcsonzés révén a közösség tagjai állandó állományt alakíthatnak ki a helyi klímát jól tűrő vetőmagokból, amihez a hozzáférést a könyvtár biztosítja. A magkölcsonzés ingyenes, a szolgáltatást igénybe veheti bárki. A mintegy 100 féle vetőmag között találhatóak zöldségek, gyümölcsök, fűszernövények, gyógynövények és kerti virágok magjai.

A katalóguskártya a magokkal együtt hazavihető

A magkönyvtári szolgáltatásban együttműködő partnerünk az Óbor-kör. Ez a civil közösség biztosítja a magok termesztéséhez, gyűjtéséhez szükséges növénytermesztési szakértelmet, könyvtárunk pedig biztosítja a magok feldolgozásához, cseréjéhez szükséges könyvtári szaktudást, valamint a találkozó, tapasztalatcserék lebonyolításához szükséges helyszínt. A magkönyvtár kölcsönözhető alapállományának kialakítása a könyvtár feladata volt és szponzor segítségével történt. Az állomány további fenntartása azonban már közösségi alapon történik. Felhívásunkra olvasóink, látogatóink folyamatosan szállítják a saját szedésű magokat, amiket kölcsönzésre és cserére ajánlottak fel.

A vetőmagok könyvtárszakmai módszertannal kerülnek feldolgozásra és kölcsönzésre. A magok úgynevezett magcsomagokban, fajtánként találhatóak meg a magkönyvtári rendszerben. Egy magcsomag körülbelül egy balkonládára elegendő magmennyiséget tartalmaz, és minden csomaghoz tartozik egy katalógus- és egy kölcsönzési kártya. A katalóguskártya tartalmazza a magok magyar és latin nevét, a fajta nevét, a nyilvántartási számot, a magvetés, a palántaültetés és a

betakarítás javasolt idejét, illetve felhívja a figyelmet a termesztés nehézségeire, a fényigényre és a vízigényre. A katalóguskártya a magokkal együtt hazavihető. A kölcsönzés során egy kölcsönzési adatlap kerül kitöltésre, ami tartalmazza a mag nevét és a kölcsönző adatait. A kölcsönzött vetőmagokat, ahogy a könyvek esetében, itt is vissza kell hozni a könyvtárba. A tenyészidő végén, a magszedést követően, a kikölcsönzött mennyiségnek megfelelő magot kell visszaadni, ami feldolgozásra kerül és abból a kertészkedést kedvelők újra kölcsönözhetnek. Amennyiben olyan növény került kikölcsönzésre, amiből nem fogható vissza közvetlenül mag, vagy bármilyen okból nem sikerül ugyanannak a növénynek a magját összegyűjteni, visszavételkor a kikölcsönzött mag bármilyen más típusú maggal is helyettesíthető.

Kölcsönözhető magcsomagok

„Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil.” – „Akinek kertje van és könyvtára, annak megvan mindene.” *Cicero*

Fűszkert

Kezdetől fontosnak tartjuk, hogy megteremtjük a belső és külső tér közötti kapcsolatot. Az összekapcsolás egyik pontja a könyvtár kertjében, a látogatókkal közösen gondozott és termelt fűszer- és gyógynövénykert. A termesztés fázisaival párhuzamosan ismeretterjesztő előadásokkal, tanácsokkal és szakirodalommal bővítjük a helyi közösség tagjainak ismereteit és segítjük az első önálló lépéseket. A könyvtári herbakert fenntartása a közösségi kertek elve szerint történik: a közös termesztést közös szüret, illetve szárítás követi, majd a növények otthoni felhasználásra ingyen elvihetők.

Herbateázó és limonádézó

A fűszer- és gyógynövénykert ötletéből kiindulva – egyben az egészséges táplálkozás fontosságát hirdetve – kiegészítő szolgáltatást indítottunk. Vásárolt gyógynövény teakeverékekből gyógytea készítését és fogyasztását biztosítjuk ingyen a látogatók részére a hideg időszakban. A herbateázó szekrény mellett gyógy- és fűszernövényekről szóló ismeretterjesztő könyveket helyeztünk el, szintén a meglévő ismeretek bővítésére, vagy újak megszerzésére.

A télen herbateázóként működtetett szolgáltatás nyáron limonádézó szolgáltatásra vált. A herbateázó szekrényt a veranda alá kigurítva limonádé fogyasztását tesszük lehetővé látogatóink és a rendezvényeken részt vevők számára. A saját ízlés szerinti ízesítést a herbakertben termelt citromfű- és menta-készlet biztosítja. Az ötlet azonnal jó fogadtatásra talált és a meleg időszakban az egyik sikerszolgáltatásunk. A közösségi szellem itt is megjelent, hiszen több alkalommal is adományoztak a látogatók citromot és menta növényeket a könyvtárnak.

„Micsoda gazdag forrás a növényvilág a toll, az ecset és a fényképezőgép számára! Egy gyereknek pedig varázslat, ahogy a földbe ültetett gumóból egy gyönyörű virág sarjad.” *Jane Goodall*

Az Ezüstbgyi Könyvtár udvarán

Minta tankert

Bár az iskolai tankertek létesítése az utóbbi években egyre fontosabbá vált az oktatási intézmények életében, a lakótelepi iskolákra jellemző betonozott udvarokon nem mindenhol adott a lehetőség kivitelezésükre. Könyvtárunk vállalta a partnerséget és kertünkben külön erre a célra minta tankerteket biztosítunk. A

minta tankertek gondozása közösségi alapon történik. Fontos szerepük van a nevelési, oktatási intézményekből hozzánk látogató gyerekek ismereteinek fejlesztésében, valamint a környezetvédelemre és felelősségtudatra nevelésben. Mind a könyvtárbemutató, mind a tematikus ökofoglalkozásoknak részét, alapját képezik, de a szabadtéri programjainkban is szerepet kapnak. A mintakertek vetési időszaktól a betakarítási időszakig (március – október) elérhetőek.

„...a gyermek lelkét játék közben kell elvezetni annak a szeretetéhez, amiben a jövőendő embernek tökéletesnek kell lennie.” *Platón*

Ökorendezvények felnőtteknek

Az új épületben a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett rendezvényekkel is bővítettük szolgáltatásainkat. Minden korosztálynak szervezünk kulturális és szabadidős programokat. Programjaink egyik részét a környezettudatos életmód elsajátítását segítő rendezvények alkotják, mint például a *Gyógynövényekkel a testi-lelki egészségért* című egész éves előadássorozatunk vagy a *Családi zöld kuckó – ökoklub* című klubsorozatunk és további alkalmi ismeretterjesztő előadások, mint például a *Klímamentő hétköznapok*, vagy az *Éljen a spájz!*

Ökorendezvények gyerekeknek, szabadtéri könyvtári órák és tematikus foglalkozások

A könyvtár vonzáskörzetében nagyszámú gyermekes család él, ezért az Ezüsthgyi Könyvtár szolgáltatásainakban a gyerekprogramokra jelentős hangsúlyt helyezünk. A gyerekek mesedélelőttökön, kézműves foglalkozásokon, bábszínházi előadáson, játszóházon, ismeretterjesztő foglalkozásokon vesznek részt. Rendezvényeink gerincét a könyvtár jellegéből fakadó olvasásnépszerűsítő és irodalmi programok mellett az ökoszemléletre érzékenyítő és szabadtéri rendezvények alkotják. A nevelési és oktatási intézményekből hozzánk érkező csoportoknak könyvtárhasználati órát, drámapedagógiai és tematikus ökofoglalkozásokat is tartunk. A rendezvények és programok egy részét (például ökofoglalkozás-sorozatok, kerti játszóházak) a rendelkezésre álló szabadtéren valósítjuk meg.

Mozgókönyvtári szolgáltatásunk, az *Ezüsthgyi Felfedező* című interaktív, könyvtári ökojátzóház célja, hogy az épület falain kívül, a család minden tagját bevonva, játékos formában valósítsuk meg a környezettudatos életmód népszerűsítését. A játszóház részeként zöld mesesarokkal, irodalmi ládafiával, a természet kincseire épülő ügyességi és kézműves feladatokkal és egyéb izgalmas kihívásokkal várjuk a felfedezni vágyó kalandorokat.